

Warszawa, dnia 2 kwietnia 2015 r.

KMP.571.2.2015.MMo

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Aresztu Śledczego w Warszawie - Mokotowie
dotyczącej stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku w dniu 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192, zwanego dalej: OPCAT) oraz na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 29 - 30 stycznia 2015 r., do Aresztu Śledczego w Warszawie - Mokotowie (zwanego dalej: Aresztem, AŚ lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Justyna Róża Lewandowska – dyrektor Zespołu KMP, dr Marcin Mazur – zastępca dyrektora Zespołu, Wojciech Sadownik (prawnicy), Magdalena Filipiak (psycholog, prawnik) oraz Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny). Ponadto oceny pod kątem dostosowania jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością dokonali przedstawiciele Fundacji *Polska bez barier*: Izabela Sopalska i Maciej Augustyniak.

Celem wizytacji prewencyjnej było sprawdzenie stanu przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością, osadzonych w Areszcie, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem. Inne kwestie dotyczące osób pozbawionych wolności, ujawnione przy okazji wizytacji, zostały opisane w pkt 13 niniejszego Raportu.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

- przeprowadzono rozmowę z płk Bogdanem Kornatowskim – dyrektorem AŚ oraz ppłk Małgorzatą Miśkiewicz – zastępcą dyrektora Aresztu;

- dokonano oglądu terenu jednostki, pomieszczeń przeznaczonych do wspólnego użytku (m.in. sale widzeń, świetlice), pomieszczeń w oddziale „C”, w tym cel wskazanych jako dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością, losowo wybranych cel mieszkalnych w oddziałach szpitalnych (chorób wewnętrznych i psychiatrii sądowej) oraz cel przejściowych w oddziale „B”;
- przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osobami pozbawionymi wolności oraz z pracownikami jednostki;
- przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi;
- zapoznano się z dokumentacją Aresztu.

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz sprawdzono przystosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Przedstawiciele KMP poinformowali dyrektora Aresztu oraz jego zastępcę o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano pozostałe dokumenty związane z funkcjonowaniem jednostki.

Należy zauważyć, że Areszt jest jednostką przeznaczoną zarządzeniem z dnia 20 grudnia 2013 r. Dyrektora Generalnego Służby Więziennej Nr 55/13 m.in. dla skazanych poruszających się na wózku inwalidzkim. Ogląd jednostki dokonany przez przedstawicieli KMP i Fundacji *Polska bez barier* nie pozwala na stwierdzenie, iż jest ona dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

Zwrócenia uwagi wymaga, iż wiele z opisywanych w niniejszym raporcie obszarów, ściśle powiązanych jest z barierami architektonicznymi, występującymi w jednostce. W znaczny sposób ograniczają one samodzielne funkcjonowanie osadzonych z niepełnosprawnością oraz korzystanie przez nich uprawnień wynikających k.k.w.

W tym miejscu należy przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie Vincent przeciwko Francji (6253/03). Trybunał uznał, że osadzenie osoby niepełnosprawnej w więzieniu, gdzie nie może ona poruszać się, w szczególności, opuścić celi samodzielnie, jest *poniżającym traktowaniem* w rozumieniu art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

2. Legalność pobytu i prawidłowość rozmieszczenia osadzonych

Wizytowany Areszt w Warszawie - Mokotowie przeznaczony jest dla tymczasowo aresztowanych mężczyzn, pozostających do dyspozycji Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie, Wojskowej Prokuratury Okręgowej i Garnizonowej w Warszawie oraz Sądu Apelacyjnego w Warszawie, jak również dla skazanych i ukaranych wzywanych do udziału w czynnościach procesowych przez wyżej wymienione organy.

Pojemność Aresztu została ustalona na 805 miejsc, dodatkowo w oddziałach szpitalnych wyodrębniono 91 miejsc. Podczas wizytacji w jednostce przebywało 771 osadzonych, w tym 149 tymczasowo aresztowanych, 605 skazanych i 17 ukaranych. W szpitalach przebywały łącznie 74 osoby.

Przegląd wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji, nie ujawnił nieprawidłowości związanych z podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

3. Traktowanie

Z obserwacji pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej: BRPO), poczynionych podczas wizytacji wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Wizytujący nie odebrali sygnałów świadczących o niewłaściwym traktowaniu osadzonych z niepełnosprawnością, mających związek z ich stanem zdrowia. Osadzeni wskazywali wręcz na przychylny stosunek oddziałowych, wychowawców i personelu medycznego.

Podczas oglądu cel wizytujący rozmawiali z niewidomym mężczyzną, który podniósł problem poruszania się po terenie jednostki. Wskazał, iż jest prowadzony po przestrzeni otwartej przez innych osadzonych lub udzielane mu są wskazówki głosowe przez funkcjonariuszy Służby Więziennej np. *idź prosto, idź w lewo*. Tymczasem, dla osób z niepełnosprawnością wzroku najbezpieczniejsze i najbardziej komfortowe jest prowadzenie za ramię lub pod rękę. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają uwrażliwienie funkcjonariuszy Służby Więziennej na odpowiednie asystowanie osobie z dysfunkcją wzroku.

Podkreślenia w tym miejscu wymaga, iż niewłaściwe jest także zwracanie się do osadzonych w formie innej niż grzecznościowa. Oprócz opisywanego wyżej przypadku, przedstawiciel KMP był świadkiem, jak oddziałowy w pawilonie „D” powiedział do osadzonego *stań tu, przejdź tam*, a w oddziale dla tzw. niebezpiecznych oddziałowy

użył wulgarnych słów wobec osadzonego. Przedstawicielka KMP odebrała sygnał o tym, iż pielęgniarka w oddziale „C2” w sposób wulgarny zwróciła się do osadzonego. Wizytujący zapoznając się z protokołami odpraw kierownictwa, dostrzegli wpisy świadczące o przypominaniu przez dyrektora Aresztu o konieczności właściwego odnoszenia się do osób przebywających w jednostce. Przedstawiciele KMP uznają za konieczne kontynuowanie tych działań.

Wizytując cele w oddziale szpitalnym psychiatrii sądowej, przedstawiciele KMP i Fundacji *Polska bez barier*, otrzymali informację, iż w ostatnim czasie w jednej z nich przebywał osadzony poruszający się na wózku. Ze względu na niewielką przestrzeń w celi, został mu odebrany wózek, w wyniku czego, w jej obrębie musiał poruszać się na kolanach. Był także zależny od współosadzonych w zakresie korzystania z toalety. Przedstawiciele KMP uznają opisaną sytuację za uwłaczającą godności osadzonego oraz zalecają stworzenie osobom poruszającym się na wózkach, odpowiednich warunków do odbywania kary pozbawienia wolności w oddziale szpitalnym psychiatrii sądowej oraz zaprzestanie odbierania wózków na czas pobytu w celi.

Problem pozostawiania w zależności od innych został stwierdzony przez wizytujących także w przypadku osadzonego (*dane usunięto*) poruszającego się na wózku, z 4-konczynowym porażeniem, przebywającego w oddziale szpitalnym chorób wewnętrznych. Osadzony poinformował, iż pomoc przy codziennych czynnościach jest udzielana mu przez współosadzonych, nie zaproponowano bowiem stałej asysty funkcjonariuszy Służby Więziennej czy personelu medycznego jednostki. Za uciążliwe wskazał prośbienie współosadzonego o wezwanie oddziałowych, czy pomoc w zmianie pozycji. Uwagę wizytujących wzbudził zaś fakt, iż mężczyzna ten nie miał ukrytego worka stomijnego (trzymał go na kolanach), co może budzić dodatkowe skrępowanie. Przedstawiciele KMP zalecają uwrażliwienie personelu medycznego i funkcjonariuszy Służby Więziennej na potrzeby osób ze znacznie obniżoną sprawnością ruchową.

Dyrektor poinformował wizytujących, iż do cel, w których przebywają osoby z niepełnosprawnością, dobierani są głównie osadzeni obywający karę w systemie programowego oddziaływania, aby stanowić wsparcie i asystę osobom potrzebującym pomocy. Dużą uwagę przywiązuje się do zapewnienia odpowiedniego składu osobowego w celi, aby przeciwdziałać niewłaściwemu traktowaniu osadzonych z niepełnosprawnością przez pozostałych. Przedstawiciele KMP uznają to za dobrą praktykę, podkreślając jednocześnie, iż przenoszenie odpowiedzialności za pomoc

osadzonemu z niepełnosprawnością na współosadzonych, może nieść ze sobą ryzyko nadużyć lub braku zapewnienia wszystkich potrzeb. Osadzony z niepełnosprawnością wzroku poinformował wizytujących, iż w jednej z cel otrzymanie wsparcia wiązało się z oddaniem papierosów, natomiast osadzony poruszający się na wózku przyznał, że wielokrotnie w celach odmawiano mu pomocy.

Osadzeni z niepełnosprawnością nie podejmowali działań autoagresywnych.

Zgodnie z informacją uzyskaną przez przedstawicieli KMP, nie stosuje się w jednostce środków przymusu bezpośredniego wobec osób z niepełnosprawnością.

Opisując kwestię traktowania osadzonych z niepełnosprawnością, nie sposób nie zaznaczyć, że kontrola osobista tych osób powinna uwzględniać stopień i rodzaj niepełnosprawności, co z fizycznych względów, różni się od działania, jakie ma miejsce w przypadku innych osadzonych. W zastanej sytuacji, wobec braku zasad w opisywanym zakresie, może dojść do naruszenia godności osoby kontrolowanej. Zaznaczyć należy, że ta sprawa dotyczy zarówno osób osadzonych, jak i je odwiedzających. Mając na względzie powyższe, pracownicy BRPO uznają to zagadnienie za problem systemowy, wymagający opracowania ogólnych zasad przeprowadzania kontroli osobistej osób z niepełnosprawnością, uwzględniających również konieczność prowadzenia jej przez odpowiednio przeszkolonych funkcjonariuszy Służby Więziennej.

4. Dyscyplinowanie

Z informacji przekazanych przez władze Aresztu przedstawicielom Mechanizmu wynika, że w latach 2014-2015 do dnia wizytacji żadna osoba z niepełnosprawnością nie była ukarana dyscyplinarnie karą umieszczenia w celi izolacyjnej.

Spośród osadzonych, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP, żaden nie zgłaszał zastrzeżeń w obszarze dyscyplinowania.

5. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest zarządzenie nr 23/2014 Dyrektora Aresztu Śledczego z dnia 1 października 2014 r. *w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego obowiązującego w Areszcie Śledczym w Warszawie – Mokotowie* oraz zarządzenie nr 26/2014 z dnia 15 grudnia 2014 r. zmieniające ww. zarządzenie (dalej: porządek wewnętrzny).

Tablice, na których udostępnione są informacje dla osadzonych są poza zasięgiem wzroku osób poruszających się na wózkach. Przyjmuje się, iż dolna krawędź tablicy nie powinna znajdować się wyżej niż 120 cm.

Dodania wymaga, iż strona internetowa Służby Więziennej jest niezgodna ze standardem WCAG 2.0. Ponadto nie zostały na niej zawarte informacje na temat dostępności obiektu, możliwej asysty, czy numeru telefonu dedykowanego dla osób odwiedzających z niepełnosprawnością.

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Skazani i ukarani mają prawo prowadzić rozmowy telefoniczne na własny koszt, korzystając z samoinkasujących aparatów telefonicznych znajdujących się w oddziałach mieszkalnych, w których są zakwaterowani, zgodnie z porządkiem wewnętrznym. Osadzeni nie zgłaszali uwag co do częstotliwości wykonywanych połączeń. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż ww. aparat w oddziale „C1”, został umieszczony w pomieszczeniu gospodarczym, do którego wiedzie próg o wysokości 2 cm, utrudniający wejście osobom poruszającym się na wózku inwalidzkim. Zwrócenia uwagi wymaga brak przestrzeni manewrowej w ww. pomieszczeniu. Co więcej, najwyżej umieszczony przycisk telefonu samoinkasującego nie powinien znajdować się na wysokości większej niż 120 cm.

W AŚ możliwe jest prowadzenie wideokonferencji w pomieszczeniu znajdującym się w referacie obsługi procesowej. W kompleksie sal do widzeń z adwokatem udostępniany jest także laptop, za pomocą którego osadzeni korzystają z biuletynu informacji publicznej. Ze względu na to, iż do ww. pomieszczeń wiedzie duża liczba schodów, niemożliwe jest samodzielne przedostanie się do nich przez osoby poruszające się na wózkach.

Kompleks sali widzeń składa się z sali widzeń ogólnych, sali widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą oraz sali widzeń bezdozorowych. Sala do widzeń ogólnych posiada wydzieloną strefę dla widzeń z dziećmi, na uznanie zasługuje także możliwość zakupu ciepłego posiłku w kantynie przez osoby odwiedzające. W sali widzeń ogólnych zostało wyodrębnione stanowisko do rozmów za pomocą komunikatora *Skype*.

Ze względu na konieczność pokonania znacznej liczby schodów, niemożliwe jest samodzielne przedostanie się do kompleksu sal widzeń przez osoby poruszające się na

wózkach. W ciągu komunikacyjnym prowadzącym do tych pomieszczeń stwierdzono przewężenie do 67 cm. Co więcej, zastrzeżenia budzi zagospodarowanie przestrzeni w ich obrębie. Przede wszystkim niedostępne dla osób korzystających z wózków, ze względu na brak spełnienia standardu dla szerokości wejścia - 90 cm jest stanowisko ze *Skype* (w AŚ - 69 cm) oraz pomieszczenie do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą (w AŚ - 64 cm). W sali widzeń ogólnych utrudnione jest natomiast swobodne poruszanie się z uwagi na wąskie przejścia między stolikami.

Areszt dysponuje pomieszczeniami do realizacji nagrody w postaci widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, o której mowa w art. 138 § 1 pkt 3 k.k.w (tzw. intymnych). Z uwagi na to, iż do pomieszczeń tych wiedzie znaczna liczba schodów, niemożliwe jest samodzielne przedostanie się do nich przez osoby poruszające się na wózkach.

Zwrócenia uwagi wymaga także kwestia utrudnionego wejścia do Aresztu przez osoby odwiedzające, poruszające się na wózkach. Niemożliwe jest wejście do poczekalni poprzez główne drzwi prowadzące do jednostki, ze względu na ich szerokość, która nie spełnia standardu 90 cm (w AŚ – 83 cm). Ponadto odwiedzający muszą pokonać próg o wysokości 12 cm, schody oraz przejście niezapewniające przestrzeni manewrowej 150x150 cm. Wizytujących poinformowano, że osoby korzystające z wózków mogą dostać się na teren jednostki poprzez bramę główną, jednakże ta droga także naraża ich na niedogodności. Dzwonek umieszczony jest na wysokości powyżej 80-120 cm, co sprawia, że jest poza zasięgiem ręki osoby poruszającej się na wózku, jest ona także niewidoczna w oku wizjera. Co więcej, po otwarciu bramy, konieczne jest pokonanie szczeliny po prowadnicy o znacznej szerokości i głębokości (10 cm), co może być niemożliwe dla osoby mającej trudność z utrzymaniem balansu. Drzwi w bramie posiadają próg o wysokości znacznie większej niż dopuszczalne 2 cm (w AŚ – 6 cm). Niezależnie od wybranego sposobu wejścia na teren jednostki, osoba odwiedzająca musi pokonać bariery architektoniczne. Żadnego z wejść nie można zatem uznać za całkowicie dostępne.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudziła także organizacja przestrzeni w poczekalni dla odwiedzających, w której tablice informacyjne umieszczone są poza zasięgiem wzroku osób poruszających się na wózkach i niskiego wzrostu. Wizytujący stwierdzili także brak dojścia do automatu z napojami oraz aparatu telefonicznego.

Toaleta dla osób odwiedzających nie posiada żadnego elementu dostosowania do potrzeb osób z niepełnosprawnością.

7. Prawo do ochrony zdrowia

W ramach struktury Aresztu wyodrębniono oddział szpitalny chorób wewnętrznych oraz oddział szpitalny psychiatrii sądowej.

Ambulatorium znajduje się natomiast w oddziale „B1”, czyli na tym samym poziomie co cele dla osób z niepełnosprawnością. Drzwi prowadzące do pomieszczenia są węższe niż 90 cm, a po otwarciu ich drugiego skrzydła swobodne przejście uniemożliwia waga stojąca w ich świetle. Co więcej, wejście do pomieszczenia utrudnia próg.

Gabinety stomatologa i lekarzy specjalistów znajdują się w oddziale „B4”. Oznacza to, iż osadzony poruszający się na wózku zmuszony jest korzystać z pomocy innych osób, które wniosą go po schodach, co potwierdzali rozmówcy przedstawiciele KMP.

W ramach usług specjalistycznych osadzeni mogą korzystać z m.in. lekarza ortopedy i traumatologa, gastrologa, lekarza chorób zakaźnych. Możliwe są także transporty do placówek publicznej służby zdrowia.

Zgodnie z przedstawionym wizytującym grafikiem przyjęć lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej w oddziałach penitencjarnych w 2015 r., w każdym z nich został wyznaczony dzień przeznaczony na wizyty, które realizowane są co 2 tygodnie. Dyżury lekarzy w oddziałach szpitalnych odbywają się codziennie. Pielęgniarki pracują od poniedziałku do piątku.

W wyniku rozmowy z osadzonym (*dane usunięto*), wizytujący stwierdzili brak zapewnienia mu odpowiedniej opieki zdrowotnej - niewyleczone odleżyny. Mężczyzna nie został także objęty rehabilitacją, ze względu na spastyczność ciała. Przedstawiciele KMP zwracają się do dyrektora jednostki z prośbą o wyjaśnienie tej sytuacji.

8. Warunki bytowe

W oddziale „C1” cele nr 9 i 15 zostały uznane przez kierownictwo jednostki za dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Wizytujących poinformowano, iż planowane jest połączenie tych cel z 2 sąsiadującymi, w wyniku czego zostanie powiększona ich powierzchnia. Obecnie, zdaniem przedstawicieli KMP i Fundacji

Polska bez barier, żadna z nich nie może zostać uznana za dostosowaną do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Drzwi wejściowe nie spełniają kryterium szerokości

90 cm. W celach nie jest zapewniona przestrzeń manewrowa 150x150 cm przy łóżkach. Ponadto nieprawidłowa jest wysokość łóżek, gdyż nie oscyluje pomiędzy 45–55 cm. Klamki służące do otwarcia okien są poza zasięgiem ręki osoby poruszającej się na wózku, podobnie jak system służący wezwania funkcjonariusza Służby Więziennej. Za niedostosowane do potrzeb osoby poruszającej się na wózku zostały uznane także kąpiki sanitarne. Nie jest zapewniona w nich przestrzeń manewrowa, brak jest dostępu do muszli ustępowej oraz umywalki, a lustro jest zawieszona na wysokości powyżej 120 cm. Jedynym udogodnieniem jest zamontowanie poręczy przy muszli ustępowej. Ze względu na małą przestrzeń wewnątrz kąpika, przy transferze na muszlę, osadzony odsłania parawan, co sprawia, że nie ma możliwości skorzystania z toalety z zachowaniem intymności. Zgodnie z Regułą 19.3 Zalecenia Rec(2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych (dalej: Europejskie Reguły Więzienne), *więźniowie mają bezpośredni dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność*.

Łazienka w oddziale „C1” nie została oceniona przez wizytujących jako przystosowana dla osób z niepełnosprawnością ruchową, mimo iż w jednostce jest uznana za dostępną. Zachowano wprawdzie przestrzeń manewrową i wyposażono ją w krzeselko pod prysznicem, ale nie spełnia kilku wymogów. Szerokości drzwi jest mniejsza niż 90 cm (w AŚ – 70 cm), poręcze nie są umieszczone na odpowiedniej wysokości 75-85cm (w AŚ – 72 cm), a wieszaki umieszczone są powyżej 120 cm.

Wyodrębnione w oddziale „C” pomieszczenie do kontroli osadzonych nie jest używane w przypadku osób poruszających się na wózku (ze względu na brak przestrzeni manewrowej). Kontrola osobista tych osób przeprowadzana jest w celi lub łazni.

Wizytujących poinformowano, iż Areszt nie dysponuje celami przejściowymi, które byłyby dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W razie potrzeby dyrektor AŚ może zmienić przeznaczenie celi numer 9 lub 15.

Brak dostosowania cel do potrzeb osób z niepełnosprawnością wizytujący stwierdzili w oddziałach szpitalnych („E” i „D”). Nie zostały w nich zapewnione warunki umożliwiające samodzielne korzystanie z kąpoków sanitarnych osadzonym

poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Brakuje w nich także instalacji przyzywowej, dostępnej dla każdego osadzonego.

W oddziale chorób wewnętrznych zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż osadzony z 4-kończynowym porażeniem korzystał z prywatnego materaca przeciwodleżynowego. Nie został on bowiem zapewniony przez jednostkę.

Sanitariat w oddziale szpitalnym chorób wewnętrznych, z którego korzysta osoba z niepełnosprawnością, został wyposażony w umywalkę, miskę ustępową i prysznic. Wizytujący ocenili pomieszczenie jako niedostosowane, ponieważ przy muszli ustępowej brak jest przestrzeni manewrowej, poręcz zamontowana przy ścianie jest poniżej wysokości 70-85 cm (mierzonej od wierzchu górnej poręczy), standardu nie spełnia także wysokość umieszczenia umywalki: 85 cm - górnej, a 70 - dolnej krawędzi, transfer na krzeselko prysznicowe utrudnia ścianka, ponadto brakowało słuchawki prysznicowej (podobny problem podniósł osadzony, przebywający w oddziale „C1”).

W łaźni w oddziale szpitalnym psychiatrii sądowej nie było natomiast wyodrębnionego stanowiska prysznicowego dla osoby o obniżonej sprawności ruchowej, w związku z czym mężczyzna poruszający się na wózku, korzystał z wolnostojącego krzeselka.

Poruszanie się po jednostce jest utrudnione dla osób z niepełnosprawnością ruchową, w szczególności zaś poruszających się na wózkach. Komunikacja pionowa odbywa się głównie po schodach, które są nieoznaczone kontrastowo. Ponadto nie zabezpieczono przestrzeni pod schodami do wysokości 220 cm. Mimo, iż w oddziale „C” została zamontowana winda, kierownik działu ochrony poinformował wizytujących, iż osadzeni poruszający się na wózkach, w razie potrzeby wnoszeni są na wyższe kondygnacje. Podczas rozmowy podsumowującej wizytację, dyrektor AŚ zapewnił przedstawicieli KMP, iż winda jest wykorzystywana do transportu ww. osób.

Zgodnie z informacją udzieloną wizytującym, jeden z placów spacerowych został przystosowany do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Wyłożony został betonowymi płytami. Ogląd dokonany przez przedstawicieli KMP i Fundacji *Polska bez barier* ujawnił nieprawidłowości w zakresie jego wyposażenia. Ławki oceniono jako zbyt niskie, gdyż ich wysokość nie spełnia wymogu 45-55 cm (w AŚ - 35 cm), wykonane są z metalowych szczebli, bez oparcia, co może utrudniać skorzystanie z nich przez osoby o obniżonej sprawności ruchowej. Podniesienia wymaga, iż ciąg

komunikacyjny do placu spacerowego posiada nierówną powierzchnię, utrudniającą przejście osób poruszających się na wózkach, nie ma także zalecanej szerokości 120 cm (z możliwymi przewężeniami do 90 cm). Standardu nie spełnia także wejście na plac o szerokości 75 cm, nie ma odpowiedniej przestrzeni manewrowej przy drzwiach. Osadzeni poruszający się na wózkach, z którymi rozmawiali wizytujący, podnosili trudność w przedostaniu się na plac spacerowy, która prowadzi do rezygnacji z przysługującego im prawa do spaceru.

Jednostka nie jest wyposażona w pętle indukcyjne, wśród personelu nie ma tłumacza języka migowego, brakuje także udogodnień dla osób niewidzących i niedowidzących. Jak zostali poinformowani przedstawiciele KMP, osoby ze znaczną dysfunkcją wzroku są transportowane do innych jednostek. W dniu wizytacji jednak w AŚ przebywał niewidomy mężczyzna, któremu nie zapewniono programów odczytu ekranu w komputerach dostępnych dla osadzonych.

Transport osób poruszających się na wózkach jest dokonywany tzw. sanitarką, z wbudowanymi szynami oraz wózkiem, jak również z wykorzystaniem miejskiego transportu osób niepełnosprawnych.

9. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

W wyniku oglądu jednostki, wizytujący ustalili, iż dla oddziałów „C1-5” przeznaczona jest jedna świetlica znajdująca się na piątym piętrze. Kierownik działu ochrony poinformował przedstawicieli KMP, iż w razie zgłoszenia potrzeby, osadzony poruszający się na wózku może zostać wniesiony na ostatnią kondygnację. W oglądzie świetlicy nie uczestniczyła pani Izabela Sopalska, z uwagi na zbyt dużą liczbę schodów, koniecznych do pokonania. Wizytujący nie mieli bowiem wiedzy o możliwości skorzystania z windy (podobnie jak część osadzonych). Pomieszczenie to wyposażone jest w tzw. *pilkarzyki* i stół do tenisa stołowego. Wyodrębniony jest także kącik sanitarny oraz umywalka. Przedstawiciele KMP zwracają uwagę, iż zgodnie z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2014 r., poz. 200; dalej: rozporządzenie w sprawie warunków bytowych) *sale do zajęć penitencjarnych i terapeutycznych* powinny być wyposażone w *regal biblioteczny, szafę biurową, tablicę szkolną, telewizor, urządzenie do odtwarzania* (tabela nr 8).

Stanowczego podkreślenia wymaga, iż miejsce to jest niedostępne dla osób poruszających się na wózku, nie tylko ze względu na położenie, ale także szerokość drzwi wejściowych znacznie odbiega od standardu 90 cm (w AŚ – 58 cm). Dodatkową przeszkodę stanowi próg. Co więcej, wewnątrz nie ma zapewnionej przestrzeni manewrowej, a wyposażenie świetlicy wyklucza korzystanie z niego przez osoby poruszające się na wózku.

Wątpliwości wizytujących budzi dodatkowo fakt, czy jedna świetlica na pięć oddziałów jest wystarczającym rozwiązaniem dla zabezpieczenia możliwości skorzystania z oferty kulturalno-oświatowej przez wszystkich osadzonych z danego pawilonu. Podniesienia tym bardziej wymaga, że w oddziałach szpitalnym w ogóle nie wyodrębniono świetlic dla osadzonych, w związku z czym osadzeni w nich przebywający są wykluczeni z korzystania z oferowanych przez Areszt form spędzania czasu.

Jednostka dysponuje świetlicą centralną, w której odbywają się różnego rodzaju imprezy (koncerty, spotkania ze znanymi osobami) oraz realizowana jest część programów adaptacyjnych. W miejscu tym możliwe jest korzystanie ze stołu do tenisa stołowego.

Wyodrębniona w Areszcie biblioteka posiada bogaty księgozbiór. Wyposażona jest w kodeksy, jak również literaturę obcojęzyczną m.in. angielską, rosyjską, litewską, chorwacką. Wizytujących poinformowano, iż wyroki Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka drukowane są z systemu na życzenie osadzonych, a informatory dla obcokrajowców dostępne są na oddziałach. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt, iż podczas oglądu biblioteki nie dostrzegli *Raportów rocznych z działalności Krajowego Mechanizmu Prewencji* (dalej: Raporty), które systematycznie wysyłane są do jednostek z prośbą o udostępnienie osadzonym. Nie potrafili ich wskazać także pracownicy biblioteki. Dyrektor wyjaśnił, iż Raporty są na wyposażeniu jednostki. Niemniej jednak, przedstawiciele KMP podkreślają, iż osoby obsługujące bibliotekę, powinny mieć wiedzę w tym zakresie, a Raporty należy wydawać na każdą prośbę osadzonych.

Obok biblioteki znajduje się pracownia plastyczna, w której możliwa jest działalność artystyczna z wykorzystaniem farb, pastelów, tuszu, plasteliny oraz tworzenie kolaży, modeli i szkatulek z kartonu. Areszt dysponuje także gitarą i pianinem, w związku z czym możliwa jest nauka gry na tych instrumentach.

Zwrócenia uwagi wymaga, iż osoby poruszające się na wózku nie mogą samodzielnie przejść do świetlicy, biblioteki i pracowni plastycznej, ze względu na znaczną liczbę schodów, które do nich prowadzą. Zmuszone są więc do skorzystania z asysty innych osadzonych. Prowadzi to do wniosku, iż osoby poruszające się na wózku mają znacznie ograniczoną możliwość korzystania z oferty kulturalno-oświatowej Aresztu.

Mimo zapewnień ze strony funkcjonariuszy SW, że osobom poruszającym się na wózku, udziela się pomocy w dotarciu do świetlic (podobnie kompleksu odwiedzin, kaplicy), nie wszystkie rozmowy wizytujących z osadzonymi potwierdziły tę informację.

Zgodnie z informacją przekazaną przedstawicielom KMP, wymiana książek odbywa się w oddziałach mieszkalnych raz w tygodniu.

Wizytujący stwierdzili, iż osobom z niepełnosprawnością wzroku nie mają dostępu do książek w alfabecie Braille'a lub w formie audio, brak jest także programów do audiodeskrypcji.

Wśród licznych audycji emitowanych za pomocą radiowęzła (profilaktyka HIV/AIDS, postpenitencjarne, AA), nie ma żadnych, które dotyczyłyby problemu niepełnosprawności.

10. Zatrudnienie oraz nauczanie

Zgodnie z informacją udzieloną przedstawicielom KMP, osoby z niepełnosprawnością nie są zatrudnione w jednostce, nie ma także przygotowanych dla nich ofert pracy. Przedstawiciele KMP zwracają uwagę na to, że osoby niepełnosprawne powinny mieć taki sam dostęp do pracy jak osoby sprawne, a jedyną ewentualną barierą w tym zakresie może być orzeczenie lekarskie niedopuszczające do pracy na konkretnym stanowisku, proponowanym przez jednostkę penitencjarną. Wobec powyższego, pracownicy BRPO proszą o wyjaśnienie, czy w przypadku osadzenia w Areszcie skazanych z niepełnosprawnością, zgłaszających chęć podjęcia pracy, kadra placówki podejmowała działania w opisywanym zakresie.

Wizytującym przekazano, że organizacje i instytucje współpracujące z Aresztem nie ograniczają i nie dyskryminują osób z dysfunkcjami fizycznymi w dostępie do organizowanych przez siebie spotkań, ale też nie skupiają swojej aktywności na osobach z niepełnosprawnością.

Wśród absolwentów kursów zawodowych, zorganizowanych przez jednostkę, nie ma osób z niepełnosprawnością.

11. Personel

Według przedstawionych wizytującym informacji, wszyscy funkcjonariusze działów: ochrony i penitencjarnego posiadają odpowiednie do pełnionych funkcji kwalifikacje i pogłębiają wiedzę w ramach dodatkowych kursów zawodowych.

Pojedyncze osoby w 2014 r. wzięły udział w Szkoleniach Funduszy Norweskich m.in. *kształtowanie umiejętności społecznych – warsztaty asertywności* (1 osoba), w zakresie przygotowania skazanych do powrotu na rynek pracy (2 osoby), czy pracy ze skazanymi niebezpiecznymi (1 osoba). Na 2015 r. w ramach Funduszy zaplanowane są szkolenia w zakresie psychoterapii uzależnień (1 osoba) i terapii uzależnień (1 osoba).

Mając na względzie przeznaczenie jednostki, przedstawiciele KMP zalecają objęcie funkcjonariuszy Służby Więziennej, zatrudnionych w Areszcie, szkoleniami obejmującymi sposób postępowania z osobami z niepełnosprawnością oraz pogłębiającymi ich w wiedzę z zakresu ograniczeń wynikających z dysfunkcji narządów ruchu, wzroku i słuchu.

Warto przywołać w tym miejscu Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom [patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego (CPT/Inf 92/ 3) dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego], które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.*

W 2013 roku wszczęto i zakończono 13 postępowań dyscyplinarnych przeciwko funkcjonariuszom Aresztu, jednak żadne z nich nie dotyczyło traktowania osadzonych.

12. Prawo do praktyk religijnych

Posługę kapłańską sprawuje w AŚ kapelan rzymskokatolicki. Ponadto Areszt podpisał porozumienie z Kościołem Prawosławnym, Zielonoświątkowym, Towarzystwem „Strażnica”, Kościołem Ewangelicznych Chrześcijan w Polsce, Ewangeliczno-Augsburskim, Muzułmańskim Związkiem Religijnym w Rzeczypospolitej Polskiej oraz przedstawicielem Związku Buddystów ZEN Bodhidharma.

Z uwagi na to, iż msze święte odbywają się w świetlicy centralnej, osoby poruszające się na wózkach praktycznie nie mają możliwości wzięcia w nich udziału, bez korzystania z pomocy innych osób. Wizytujących zapewniono bowiem, że w razie zgłoszenia przez osadzonego chęci uczestnictwa w nabożeństwie, jest on wnoszony po schodach do świetlicy. Podobnie w przypadku osadzonych innych wyznań, udzielana jest im pomoc w dotarciu do referatu obsługi procesowej.

Wizytujących poinformowano, iż zdarza się, że ksiądz rzymskokatolicki odprawia msze w pokoju wychowawców. Ponadto msze retransmitowane są za pomocą radiowęzła.

13. Problemy ujawnione w trakcie wizytacji, niezwiązane z kwestią niepełnosprawności osadzonych

a) Ustalenia wizytujących dotyczące prawa do informacji, pozwalają na sformułowanie kilku zastrzeżeń.

Na tablicach ogłoszeń udostępnione są adresy instytucji, do których mogą zwrócić się osadzeni. Wizytujący zwrócili uwagę, iż błędnie wpisano Komitet Helsiński w Polsce zamiast Helsińska Fundacja Praw Człowieka. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają naniesienie zmian we wspomnianym wyżej wykazie wraz z uzupełnieniem informacji o Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich o numer bezpłatnej infolinii 0 800 676 676.

Dokonując oglądu cel przejściowych, wizytujący dostrzegli, iż na ich wyposażeniu brakuje kopii porządku wewnętrznego oraz informatorów dla tymczasowo aresztowanych, skazanych oraz ukaranych, co zalecają uzupełnić. Zgodnie z decyzją Dyrektora Generalnego SW z dnia 31 marca 2014 r. (nr pisma BP-073-88/14/262), wszystkie cele przejściowe w jednostkach penitencjarnych mają być wyposażone w ww. informatory w polskiej wersji językowej. Stanowi on kompendium podstawowej wiedzy dla osadzonych o przysługujących prawach, uprawnieniach i obowiązkach. Dyrektor Generalny SW zaznaczył także, iż standardem powinno być także wyposażenie cel przejściowych w regulaminy porządkowo-organizacyjne.

d) W zakresie prawa osadzonych do kontaktu ze światem zewnętrznym, uwagę wizytujących zwróciły następujące zagadnienia.

Porządek wewnętrzny Aresztu nie uwzględnia możliwości prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane, również po przybyciu do jednostki, celem poinformowania osoby najbliższej o miejscu swojego pobytu. Zakaz ten obejmuje również kontakty z obrońcą lub pełnomocnikiem, o których mowa w art. 215 § 1 k.k.w. Przedstawiciele KMP wskazują, że Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na stanowisku, iż wynikający z przepisu art. 217 c k.k.w. zakaz korzystania z samoinkasującego aparatu telefonicznego, nie ma zastosowania do kontaktów tymczasowo aresztowanego z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym. Należy w tym miejscu przywołać sentencję wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 listopada 2014 r. o sygn. akt. K 54/13 (Dz. U. z 2014 r., poz. 1707), w którym TK uznał art. 217 c k.k.w. za niezgodny z art. 42 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Przedstawiciele Mechanizmu przy okazji zwracają również uwagę na prawo osób tymczasowo aresztowanych, do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu po osadzeniu w areszcie śledczym – art. 211 § 2 k.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą* (S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz, Warszawa 2010 r.). Kierując się wyżej wskazanymi argumentami, przedstawiciele KMP zalecają respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego, czyli również telefonicznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym.

Należy zauważyć, że porządek wewnętrzny Aresztu nie reguluje zasad widzeń w niedziele i święta. W dniu 26 marca 2013 r. Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich skierował do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wystąpienie w sprawie umożliwienia widzeń zarówno w dni świąteczne, jak i inne dni, ustawowo wolne od pracy (dot. RPO-701427-VII-720.5/12/DK). W ocenie Rzecznika bliskość w rodzinach utrzymywana jest między innymi dzięki podtrzymywaniu zwyczaju spotkań w określone dni w roku. Nadto osoby pracujące mają w te dni, ze względu na zwolnienie z obowiązku świadczenia pracy, niejednokrotnie rzadką szansę na dotarcie do niemieszkańcych w pobliżu członków rodzin. Podtrzymywanie kontaktów z rodziną i

światem zewnętrznym zostało uznane za jeden z najważniejszych elementów oddziaływania na skazanych (art. 67 § 3 K.k.w.). Inspirowanie kontaktów skazanych z osobami najbliższymi jest jednym z podstawowych elementów oddziaływań penitencjarnych [§ 7 ust. 2 pkt 13 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469)]. W tej mierze warto również przywołać Europejskie Reguły Więzienne: *władze więzienne winny pomagać więźniom w utrzymaniu odpowiedniego kontaktu ze światem zewnętrznym oraz zapewniać im w tym celu odpowiednie wsparcie materialne* (Reguła 24.1). W dniu 25 kwietnia 2013 r. Dyrektor Generalny Służby Więziennej zgodził się z Rzecznikiem w tej sprawie (dot. BDG-70-38/13/431), a następnie wystosował do dyrektorów wszystkich jednostek penitencjarnych polecenie wyznaczenia w porządkach wewnętrznych dni widzeń, które będą realizowane w ważne dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz w pozostałe dni ustawowo wolne od pracy. Wobec powyższego pracownicy BRPO zalecają umożliwienie realizacji widzeń osadzonych również w inne dni świąteczne i oraz w dni ustawowo wolne od pracy, a także zmianę treści porządku wewnętrznego w tym zakresie.

Zastrzeżenie wizytujących wzbudziła kamera znajdująca się w sali do widzeń bezdozorowych. W ocenie przedstawicieli KMP w związku z charakterem takich spotkań, stanowiących *nota bene* jedną z nagród przyznawaną więźniom zasługującym na ten swoisty kredyt zaufania, stosowanie urządzeń monitorujących przeczy idei przyznanej nagrody. Dlatego też pracownicy BRPO zalecają demontaż kamery znajdującej się w opisywanym pomieszczeniu lub wykonanie dla niej trwałej przesłony, stosowanej w trakcie udzielania takich widzeń.

- e) Zastrzeżenia przedstawicieli Mechanizmu dotyczące kwestii bytowych osadzonych.

Z oglądu jednostki, jak i informacji uzyskanych od dyrektora AŚ, wynika, że nie wszystkie cele posiadają zabudowane kąciki sanitarne. Kwestia ta pozostaje jednak w zakresie stałych prac modernizacyjnych w jednostce. Na 2015 r. zaplanowano kontynuację zabudowy kącików. W planie tym ujęto także remont cel w pawilonie „C”, kuchni, wyodrębnienie kompleksu służby zdrowia, pomieszczenia do przyjmowania i zwalniania osadzonych oraz zamontowane systemu kontroli dostępu.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził fakt wyodrębnienia celi ośmioosobowej i 3 dziewięcioosobowych w oddziałach szpitalnych. Mimo iż spełniona jest w nich norma 3 m² na osobę, tak duże zagęszczenie osób w celi wyklucza stworzenie odpowiednich warunków do rekonwalescencji. Zwrócenia uwagi wymaga, iż duża liczba osadzonych w oddziale szpitalnym psychiatrii sądowej może nieść ze sobą ryzyko wystąpienia konfliktów i eskalacji agresji w przypadku osób z zaburzeniami kontroli emocji, czy antyspołecznym typem osobowości. W związku z powyższym, zdaniem przedstawicieli KMP, należy dążyć do zmniejszenia pojemności cel w oddziałach szpitalnych, aby zapewnić osadzonym odpowiednie warunki pobytu. Podobne stanowisko wyraził Komitet Zapobiegania Torturom w Jedenastym Sprawozdaniu Ogólnym [CPT/Inf (2001) 16]: *W wielu krajach wizytowanych przez Komitet, zwłaszcza w Europie Środkowej i Wschodniej, osadzonych często umieszcza się w celach wieloosobowych, w których koncentruje się całość lub większa część życia codziennego, tj. sen i aktywność dzienna, włącznie z higieną osobistą. Komitet zgłasza zastrzeżenia do samej idei takiego kwaterowania osadzonych w zamkniętych zakładach karnych. Zastrzeżenia te są tym większe, gdy w omawianych celach panuje znaczne zatłoczenie i niezdrowe warunki. Rzecz jasna, kwaterowanie w dużych celach wieloosobowych może być w pewnych krajach determinowane różnymi czynnikami, w tym kulturowymi. Tym niemniej na temat cel, w których żyją i śpią dziesiątki osadzonych razem, można powiedzieć więcej złego niż dobrego. Duże cele wieloosobowe nieodłącznie wiążą się z brakiem prywatności życia codziennego osadzonych. Ponadto istnieje wysokie ryzyko zastraszenia i przemocy. Cele wieloosobowe sprzyjają rozwojowi subkultur przestępczych i ułatwiają utrzymanie spójności takich organizacji. Utrudniają także – jeśli nie uniemożliwiają – sprawowanie właściwej kontroli przez personel penitencjarny; ściślej rzecz ujmując, w razie niepokojów w zakładzie karnym trudno uniknąć zaangażowania pomocy o znacznej sile. W systemie dużych cel wieloosobowych właściwe kwaterowanie poszczególnych osadzonych, oparte na indywidualnej ocenie ryzyka i potrzeb, staje się zadaniem prawie niemożliwym. Przytoczenia wymagają także przepisy § 8 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808), zgodnie z którym odstęp między łózkami umożliwia swobodny dostęp do pacjentów. Jak zauważyli wizytujący, w celi numer 12 część z nich była oddalona od siebie*

zaledwie o kilka centymetrów. Dyrektor AŚ zapewnił wizytujących, że sytuacja ulegnie poprawie wraz realizacją zaplanowanych inwestycji.

Kąciki sanitarne w celach izolacyjnych (część typu tureckiego) są niezabudowane, co sprawia, że osadzeni mogą być widziani podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych przez funkcjonariuszy Służby Więziennych np. dokonujących bezpośredniej kontroli celi. W ocenie przedstawicieli KMP narusza to prawo osadzonego do zagwarantowania intymności przy czynnościach fizjologicznych. W tej sprawie Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich w dniu 20 lutego 2013 r. (sygn. RPO-682905-II-702/11/MK) wystąpił do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej i w dniu 26 marca 2013 r. otrzymał zapewnienie, że problematyka dotycząca poprawy warunków bytowych w zakładach karnych i aresztach śledczych jest jednym z obszarów stałej kontroli i zainteresowania Służby Więziennej. Należy również wskazać, że w podobnej sytuacji Sąd Okręgowy w Radomiu przyznał zadośćuczynienie osadzonemu (sygnatura akt I ACa 567/11) uznając, że *brak wymogu zabudowy kącika sanitarnego w celach jednoosobowych nie oznacza, iż nie należy go w inny sposób zasłonić, tak aby osadzony nie był widoczny podczas mycia się lub załatwiania potrzeb fizjologicznych.*

Uzupełnienia o kotarę wymaga także kącik sanitarny w celi przejściowej nr 16 w pawilonie „B”.

Z podobnego względu (brak zapewnienia intymności podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych), zastrzeżenia wizytujących wzbudził brak funkcji maskowania w kamerze zainstalowanej w przedsionku celi zabezpieczającej oraz celi przejściowej nr 1 w oddziale „B1”. Wskazane nieprawidłowości wymagają natychmiastowego wyeliminowania.

Uwagę wizytujących wzbudził fakt, iż toaleta przy pomieszczeniach do widzeń tzw. „intymnych” nie była wyposażona w natrysk. Tymczasem zgodnie z rozporządzeniem w sprawie warunków bytowych *oddzielne pomieszczenie do odbywania widzeń bez osoby dozorującej posiada podest - kratkę lub matę przeciwpoślizgowa przy natrysku, w razie braku płytek antypoślizgowych* (tabela nr 17). Przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie opisywanego pomieszczenia do wymogów zawartych ww. rozporządzeniu.

Nie wszyscy osadzeni dysponowali kontenerami podłózkowymi, pozwalającymi na schowanie części swoich rzeczy.

Uwagę wizytujących zwróciły znaczne zniszczenia powłok malarskich w łaźniach oraz części cel, zwłaszcza w pawilonie „B”. Prace konserwacyjne w tym zakresie zostały ujęte w harmonogramie na 2015 r.

f) Zastrzeżenia przedstawicieli KMP w zakresie prawa do ochrony zdrowia

Dokonując oglądu jednostki, wizytujący zauważyli, iż podczas badania lekarskiego, drzwi do gabinetu pozostawały uchylone. Taka praktyka godzi w prawo do prywatności i intymności oraz narusza tajemnicę lekarską, w związku z tym jest niedopuszczalna. Przedstawiciele KMP zalecają zaprzestanie przeprowadzania badań medycznych przy otwartych drzwiach.

W czasie rozmów z osadzonymi, reprezentanci Mechanizmu odebrali sygnały świadczące o obecności funkcjonariuszy SW podczas badania lekarskiego. W związku z tym przedstawiciele KMP przypominają, iż zgodnie z przepisem art. 115§8 k.k.w. udzielanie świadczeń medycznych skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu półotwartego – co do zasady – powinno odbywać się pod nieobecność osób trzecich. Wyjątkiem od tej zasady jest sytuacja, gdy osoba wykonująca świadczenie zdrowotne złoży wniosek uzasadniony obawą o bezpieczeństwo, w którym zażąda obecności funkcjonariusza SW. Natomiast w odniesieniu do art. 115§7 k.k.w., zgodnie z którym świadczenia medyczne udzielane skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym typu zamkniętego odbywają się w obecności funkcjonariusza niewykonyjącego zawodu medycznego, należy przytoczyć sentencję wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lutego 2014 r., zgodnie z którą art. 115§7 zd. 1 k.k.w. jest niezgodne z art. 47 w związku z art. 31. ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, przez to, że nakazuje obecność funkcjonariusza niewykonyjącego zawodu medycznego podczas udzielania świadczenia zdrowotnego również osobom pozbawionym wolności, co do których nie jest to konieczne, a także nie określa przesłanek uzasadniających odstąpienie od tego nakazu¹. Należy przypomnieć, iż obecność osoby niewykonyjącej zawodu medycznego podczas badania lekarskiego godzi w prawo do prywatności i jednocześnie stanowi naruszenie tajemnicy lekarskiej. Co więcej, standardy międzynarodowe także zawierają

¹<http://trybunal.gov.pl/rozprawy/wyroki/art/6723-zasady-udzielania-swiadczen-zdrowotnych-skazanym-odbywajacym-kare-pozbawienia-wolnosc/>. dostęp z dnia: 26 lutego 2014 r.

zalecenie, aby poufność badań lekarskich przeprowadzanych w zakładzie karnym była zagwarantowana i respektowana na takich samych zasadach jak w powszechnym systemie opieki zdrowotnej (art. 13 Rekomendacji Nr R (98)7 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczącej etycznych i organizacyjnych aspektów opieki zdrowotnej w więzieniu). Przedstawiciele KMP zalecają (do czasu zmiany przepisów, będącej konsekwencją wyroku TK) zapewnienie udzielania świadczeń medycznych osadzonym bez udziału osób trzecich oraz ograniczenie obecności funkcjonariuszy SW niewykonujących zawodu medycznego podczas badania lekarskiego do wyjątkowych przypadków, kiedy takiej asysty ze względów bezpieczeństwa wyraźnie zażąda personel medyczny.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele KMP zalecają:

I. Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Warszawie Mokotowie:

1. dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością poprzez m.in:
 - a) zadbanie, aby wejścia do poszczególnych pomieszczeń były pozbawione progów i miały szerokość min. 90 cm, w szczególności do cel dla osób z niepełnosprawnościami, ambulatorium, gabinetu psychologa i wychowawcy, łaźni, świetlic, biblioteki, na plac spacerowy i innych miejsc, z których może korzystać osoba z niepełnosprawnością;
 - b) przearanżowanie przestrzeni tak, by ciągi komunikacyjne miały szerokość 120 cm z możliwymi przewężeniami do 90 cm – w szczególności dotyczy to sali widzeń, przestrzeni wspólnych i cel dedykowanych dla osób z niepełnosprawnością ruchową;
 - c) dostosowanie kącików sanitarnych i łaźni dla osób z niepełnosprawnością ruchową (w tym zapewnienie przestrzeni manewrowej min. 150x150cm);
 - d) zapewnienie w celach dla osób z niepełnosprawnością łóżek o wysokości 45-55 cm;
 - e) zapewnienie każdej osobie z niepełnosprawnością możliwości wezwania pomocy/asysty poprzez umieszczenie w jej zasięgu systemu przywołania (np. sznurek przy łóżku) lub przyciski instalacji alarmowej/elektrycznej na wysokości 80-120cm;
 - f) wykorzystywanie wind znajdujących się w oddziale „C” do przemieszczania się osób z niepełnosprawnością ruchową;
 - g) skonstrastowanie (np. poprzez naklejenie taśmy) schodów oraz stopni schodów;

- h) zabezpieczenie przestrzeni pod schodami od wysokości 220 cm;
- i) zastosowanie odmiennej faktury i kolorystyki nawierzchni jako systemu orientacji dla niewidomych/niedowidzących;
- j) rozważenie zastosowania pętli indukcyjnej dla osób słabosłyszących, które posiadają aparaty słuchowe, wyposażone w cewkę indukcyjną;
- k) rozważenie zapewnienia dostępu do tłumacza polskiego języka migowego;
- l) udostępnienie dokumentów w wersji audio;
- m) zapewnienie programów odczytu ekranu dla osób niewidomych/słabowidzących;
- n) zapewnienie dostępu do książek w wersji audio dla osób niewidomych;
 - 2. kontynuowanie prac w zakresie zabudowy kącików sanitarnych w celach;
 - 3. dostosowanie wyposażenia w sanitariacie przy sali do widzeń tzw. intymnych do przepisów rozporządzenia w sprawie warunków bytowych;
 - 4. objęcie wszystkich pracowników Służby Więziennej mających bezpośredni kontakt z osadzonymi szkoleniami dotyczącymi postępowania z osobami z niepełnosprawnością ruchową;
 - 5. przypomnienie personelowi Aresztu o konieczności zwracania się do osadzonych zgodnie z przyjętymi normami, w tym z zachowaniem formy grzecznościowej *Pan*;
 - 6. uwrażliwienie funkcjonariuszy Służby Więziennej na odpowiednie asystowanie osobie z dysfunkcją wzroku oraz na potrzeby osób ze znacznie obniżoną sprawnością ruchową;
 - 7. stworzenie osadzonym przebywającym w oddziale szpitalnym psychiatrii sądowej odpowiednich warunków do odbywania kary pozbawienia wolności oraz zaprzestanie odbierania wózków na czas pobytu w celi;
 - 8. zagwarantowanie intymności przy czynnościach fizjologicznych w celach, zgodnie z uwagami zawartymi w pkt 13e niniejszego Raportu;
 - 9. przeprowadzanie badań lekarskich poza zasięgiem wzroku osób trzecich;
 - 10. naniesienie zmian w wykazie instytucji stojących na straży praw człowieka w zakresie nazwy Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka wraz z uzupełnieniem informacji o Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich o numer bezpłatnej infolinii 0 800 676 676
 - 11. uzupełnianie cel o kopie porządku wewnętrznego i informatora dla osób pozbawionych wolności;

12. respektowanie prawa osób aresztowanych do bezzwłocznego, czyli również telefonicznego poinformowania rodziny o miejscu ich pobytu i prawa do porozumiewania się, również telefonicznie, z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym;

13. wyznaczenie w porządku wewnętrznym jednostki dni widzeń, które będą realizowane w ważne dni świąteczne, niezależnie od obrządku oraz w pozostałe dni ustawowo wolne od pracy;

14. udostępnienie wszystkim osadzonym kontenerów podłóżkowych do przechowywania rzeczy;

15. wyjaśnienie, czy w przypadku osadzenia w Areszcie skazanych z niepełnosprawnością, zgłaszających chęć podjęcia pracy, kadra placówki podejmowała działania w opisywanym zakresie;

16. wyjaśnienie kwestii zapewnienia opieki medycznej osadzonemu (*dane usunięto*).

II. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Warszawie

1. udzielenie dyrektorowi wsparcia finansowego w realizacji zaleceń wymagających nakładów pieniężnych.